

ผ้าปาเต๊ะกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมปักษ์ใต้

PATE AND THE TRANSFORMATION OF SOUTHERN CULTURE

สุกฤตาวัฒน์ บำรุงพานิช¹ อริสรา จิตรา² วาสนา ฉายประทีป³ วโรชา ยศบุญ⁴
สิริชัย ศรีปลอด⁵ จตุรงค์ หลวงพินัง^{6*} ยุทธนา แต่งวงศ์⁷ เดชาวัฒน์ แดงเพ็ง⁸
บุปผชาติ อุปถัมภ์นารากร⁹ และ ธรรมสันต์ สุวรรณโรจน์¹⁰

สาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรมสร้างสรรค์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

Sukritawat Bamrungpanit¹, Arisara Jittra², Wasana Chayprateep³, Warocha Yosboon⁴,
Sirichai Sriplod⁵, Jaturong Lounghanang^{6*}, Yuttana taengwong⁷, Dechawat Dangpeng⁸,
Bubpatchart Aupatumnarakorn⁹ and Thamasan Suwanrot¹⁰

Master of Arts in Creative Arts and Cultural Management, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Si Thammarat Rajabhat University

*E-mail: 6355713018@nstru.ac.th

Received: 2021-12-23

Revised: 2022-07-20

Accepted: 2022-07-20

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอประวัติความเป็นมา และรูปแบบผ้าปาเต๊ะสู่ผลิตภัณฑ์ประจำปักษ์ใต้ ผ้าปาเต๊ะเป็นเครื่องแต่งกายของปักษ์ใต้ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกเหนือจากการนำมาใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มในปัจจุบัน ได้พัฒนาและนำมาใช้ในวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน เช่น พิธีกรรม ประเพณี หรือเครื่องแต่งกายที่บอกฐานะทางสังคม ทั้งนี้ถือได้ว่าเป็นศิลปะที่มีความงดงามสามารถนำมาสร้างสรรค์ในรูปแบบผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่คนในชุมชน หรือ กลุ่มผู้ผลิตที่สามารถมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เน้นการทำด้วยมือเป็นส่วนใหญ่ จัดเป็นงานผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าที่สะท้อนถึงความผูกพันระหว่างคนกับผ้า เป็นการใช้สีสด และลวดลายสวยงาม เป็นสื่อกลางแสดงถึงการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในทางศิลปะและการออกแบบ ซึ่งแฝงไปด้วยความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผ้าด้วยความประณีตผนวกกับความพากเพียรพยายาม นอกจากนี้ยังนำเสนอเกี่ยวกับความสำคัญของผ้าปาเต๊ะที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวปักษ์ใต้กับการเปลี่ยนแปลงในบริบทสังคมปัจจุบัน

คำสำคัญ: ผ้าปาเต๊ะ วัฒนธรรมปักษ์ใต้ ผลิตภัณฑ์ผ้าปาเต๊ะ

ABSTRACT

The purpose of this study is to discuss Pate and the transformation of Southern culture. The researcher proposes to present the history and Pate pattern of the southern product's identity. Pate is the traditional garment of the South, which is the local wisdom that shows the way of life from past to present. In addition to using Pate as a garment, at present, it has been developed and used for different purposes, such as ceremonies, customs, or social status clothing. Pate is a beautiful art that can be created in the form of a product to add value to the people in the community or a group of manufacturers that can have their own identity. In product model development, the focus is mostly on handmade. It is a valuable Pate product that reflects the bond between people and fabric. The use of Pate cloth in fresh colors and beautiful patterns is a medium for the use of creativity in art and design, which is veiled with various beliefs related to Pate. Delicacy combined with perseverance also presents the importance of Pate to the way of life of the Southern people and the changes in the current social context.

Keyword: Pate, Southern culture, Pate products

บทนำ

ภาคใต้มีเอกลักษณ์เฉพาะตนมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเล ในอดีตเป็นพื้นที่ในการติดต่อการค้าขายกับต่างชาติ และหลายพื้นที่เป็นเมืองท่าที่สำคัญในการติดต่อค้าขาย ด้วยสาเหตุนี้จึงทำให้เกิดความหลากหลายของกลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ภาคใต้ เกิดความแตกต่างในด้านภาษาด้านวัฒนธรรม อีกทั้งด้านศาสนาที่ประกอบไปด้วย ไทยพุทธ ไทยมุสลิม คนไทยเชื้อสายจีน ผู้มีเชื้อสายมาเลย์ รวมทั้งชาวเมือง และชาวเลอาศัยรวมกันเป็นกลุ่ม จึงทำให้วัฒนธรรมปักษ์ใต้มีรูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ และมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี พิธีกรรม และการแต่งกายที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น

แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะสตรีปักษ์ใต้ที่นิยมนุ่งผ้าปาเต๊ะ ซึ่งส่วนใหญ่จะนำมาเป็นเครื่องนุ่งห่มเพื่อเอามาสวมใส่เป็นผ้าถุง หรือ ผ้าถุงในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ในปักษ์ใต้ ส่วนใหญ่จะเห็นข้าราชการ บุคคลชั้นสูง และผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน หรือท้องถิ่นก็จะสวมใส่ผ้าปาเต๊ะกันเป็นส่วนใหญ่มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปาเต๊ะ (Pate) เดิมเป็นคำในภาษาชาวใต้เรียกผ้าที่มีลายที่เป็นจุด มีความหมายว่า เล็กน้อย หรือจุดเล็ก ๆ ผ้าปาเต๊ะ จึงหมายถึง ผ้าที่มีลายเป็นจุด ๆ ต่าง ๆ ซึ่งมาจากกรรมวิธีการทำผ้าปาเต๊ะที่จะใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี และใช้วิธีการแต้ม การระบาย หรือการย้อมในส่วนที่ต้องการให้ติดสี ผ้าปาเต๊ะบางชิ้น อาจจะผ่านขั้นตอนการปิดเทียน การแต้มสี การระบายสี และการย้อมสี

ในผืนเดียวกัน ส่วนใหญ่ลายของผ้าปาเต๊ะนั้นจะเป็นรูปที่มีต้นแบบมาจากธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ หรือรูปเลขาคณิตต่าง ๆ (Thumthong, 2010, pp. 6-9) นอกจากนี้ งานวิจัยเรื่อง สตรีกับลายผ้าปาเต๊ะ ในจิตรกรรม พบว่า ผ้าปาเต๊ะมีขั้นตอนการผลิตที่ซับซ้อนมากกว่า และมีลายที่สวยงามมักเป็นที่นิยมของคนชั้นสูงในปักษ์ใต้ แต่ปัจจุบันด้วยการมีเทคโนโลยีการพิมพ์ลวดลายที่ทันสมัย ทำให้ผ้าปาเต๊ะสามารถหาซื้อได้ง่ายขึ้น แต่ถ้าหากเป็นผ้าปาเต๊ะที่มีลายที่สวยงามมาก ๆ จะมีราคาสูงและเป็นที่นิยมในวัฒนธรรมชาวไทยมุสลิมปักษ์ใต้ อย่างไรก็ตามผ้าปาเต๊ะไม่เพียงเป็นเครื่องนุ่งห่มปกปิดร่างกายเท่านั้น (Thongsaiorn, 2016) ผ้าปาเต๊ะสามารถนำมาออกแบบเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ในการใช้สอยได้หลากหลายและเป็นการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น ฉะนั้น จึงสังเกตเห็นได้ว่าการนำ ผ้าปาเต๊ะมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ ส่วนสำคัญของสิ่งที่อยู่บนผืนผ้าปาเต๊ะ คือ ลวดลายบนผืน ผ้าปาเต๊ะที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวปักษ์ใต้ จึงต้องมีการส่งเสริมและเผยแพร่ องค์ความรู้ การออกแบบในการสร้างผลิตภัณฑ์ด้วยลวดลายบนผืนผ้าปาเต๊ะให้แก่ชุมชน และท้องถิ่นในการเรียนรู้ในการนำลวดลายบนผืนผ้าปาเต๊ะ เพื่อเพิ่มผลผลิตในการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากผ้าปาเต๊ะให้เป็นที่รู้จัก โดยเฉพาะกลุ่มผู้บริโภค และกลุ่มผู้สนใจทั่วไป (Saithong, 2010, pp. 110-112)

ทั้งนี้ การออกแบบผลิตภัณฑ์มีความจำเป็นในการสร้างองค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์ ที่นำลวดลายผ้าปาเต๊ะจากลายเส้นและลายที่ต้องการเขียนต้องมีความแปลกใหม่

ความน่าสนใจ และสิ่งสำคัญ คือ ความต้องการของผู้บริโภคสิ่งเหล่านี้ ซึ่งเป็นคนในชุมชน และท้องถิ่น (Suppawiriyakorn, 2008, p. 46) และการผลิตผลิตภัณฑ์ยังใช้รูปแบบเดิม ๆ ในการผลิตลายผ้าปาเต๊ะหรือการลอกเลียนแบบจากผลิตภัณฑ์ของแหล่งอื่น ๆ ทำให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชน หรือ ท้องถิ่นไม่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง จึงมีความจำเป็นต้องมีการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าปาเต๊ะให้น่าสนใจ และมีความหลากหลายโดดเด่นสวยงาม จะยิ่งเพิ่มมูลค่า จากความแปลกใหม่ความน่าสนใจของผ้าปาเต๊ะเป็นเอกลักษณ์บนผืนผ้า และบนผลิตภัณฑ์ของชุมชน หรือท้องถิ่นที่จะส่งผลให้เกิดมูลค่าเพิ่มของตนเอง การที่ผ้าปาเต๊ะได้มีวิธีการออกแบบเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ สามารถส่งเสริมให้กระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าปาเต๊ะมีศักยภาพสูงขึ้น ทำให้ชุมชน หรือ ท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นส่งผลให้ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้นและมั่นคง ทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวปักษ์ใต้ให้ยั่งยืนต่อไป (Esama, 2015, p. 2)

เส้นทางผ้าปาเต๊ะสู่วัฒนธรรมปักษ์ใต้

แหล่งกำเนิดของผ้าปาเต๊ะมาจากไหนนั้น ยังไม่มีข้อยุติที่แน่ชัด ผ้าปาเต๊ะนั้นหลายคนเชื่อกันว่าเริ่มเกิดขึ้นในประเทศอินเดียก่อน แล้วจึงแพร่หลายเข้าไปในประเทศอินโดนีเซีย และมีความเชื่อว่าน่าจะมาจากประเทศอียิปต์หรือเปอร์เซีย แม้ว่า จะได้มีการค้นพบผ้าปาเต๊ะที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศอื่น ๆ ในประเทศอินเดีย ประเทศอียิปต์ และประเทศญี่ปุ่น (Jansakulnee, 2019; Department of Cultural Promotion, 2021)

และบางคนก็ยังเชื่อว่าผ้าปาเต๊ะเป็นของดั้งเดิมของประเทศอินโดนีเซีย และยืนยันว่าศัพท์เฉพาะที่เรียกวิธีการ และขั้นตอนการผลิตผ้าปาเต๊ะเป็นศัพท์มาจากภาษาอินโดนีเซีย สีในการใช้ย้อมก็เป็นพืชที่มีอยู่ในประเทศอินโดนีเซีย แท่งขี้ผึ้งที่ใช้เขียนลายก็เป็นของประเทศอินโดนีเซียไม่เคยมีในประเทศอินเดีย รวมทั้งเทคนิคที่ใช้ในประเทศอินโดนีเซียก็สูงกว่าที่ทำได้ในประเทศอินเดีย (Rotjana-udomsart, 1993, p. 6) อีกทั้งงานวิจัยเรื่องสตรีกับลายผ้าปาเต๊ะในจิตรกรรม พบว่า จากการศึกษาค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ ชาวดัตช์ มีชื่อว่า N.J. Kron การที่ทำผ้าโสร่งปาเต๊ะนั้นบ่งบอกถึงวัฒนธรรมที่เป็นแบบดั้งเดิมของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีการติดต่อกับประเทศอินเดีย และได้รับวิวัฒนาการในการผลิตผ้าปาเต๊ะมาจากประเทศอินโดนีเซีย ระยะเวลาแรกมีการผลิตผ้าปาเต๊ะเฉพาะในบุคคลชั้นสูงเพียงเท่านั้น แต่อย่างไรก็ตามยังมีบุคคลที่ไม่เห็นด้วยหรือมีข้อขัดแย้งว่าการผลิต ผ้าปาเต๊ะนั้นน่าจะเป็นการผลิตที่มาจากศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งเป็นของสามัญชน ไม่ใช่บุคคลชั้นสูง ผู้ที่จะผลิตผ้าปาเต๊ะส่วนใหญ่เป็นสตรี เนื่องจากสมัยก่อนสตรีเหล่านี้จะออกไปทำนา เมื่อเวลาว่างจากการทำงานก็หันมาผลิตผ้าปาเต๊ะ ในคริสต์ศตวรรษที่ 12 (Thongsaiporn, 2016) ชาวชาวดัตช์มีการแก้ไขในการผสมสีที่ได้เรียนจากความรู้แบบดั้งเดิม เพื่อนำมาปรับปรุงการผลิตผ้าปาเต๊ะ และช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 13 ซึ่งเรียกว่ายุค “คราทอน” (Karton) เป็นยุคที่มีสุลต่านเข้ามามีบทบาทในการผลิตผ้าปาเต๊ะ โดยผ้าปาเต๊ะจะใช้วิธีการเขียนด้วยมือ จึงเกิดเป็นงานศิลปะในราชสำนักขึ้น ผู้ที่ผลิตผ้าปาเต๊ะในยุคนี้ คือ สตรีในราชสำนัก

จนผ้าปาเต๊ะได้รับความนิยมมากขึ้น ทำให้ผ้าปาเต๊ะขยายวงกว้างมากขึ้น จึงทำให้ ผ้าปาเต๊ะในยุคราชสำนักสิ้นสุดลง งานศิลปะการผลิตผ้าปาเต๊ะได้แพร่หลายไปยังสู่ประชาชนทั่วไป ผ้าปาเต๊ะในระยะเวลาแรกมีเพียงสีครามและสีขาวเท่านั้น แต่ในคริสต์ศตวรรษที่ 17 ได้มีการค้นพบสีต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีกมากมาย เช่น สีแดง สีน้ำตาล สีเหลือง และสีต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนได้มาจากพืชทั้งสิ้น ต่อมาได้เรียนรู้ในการผสมสีทำให้ผ้าปาเต๊ะมีสีต่าง ๆ มากมายโดยเฉพาะในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ผ้าปาเต๊ะได้มีความก้าวหน้าเกิดขึ้น จากการที่มีผ้าลินินสีขาวส่งเข้ามาจากต่างประเทศ ทำให้ผ้าปาเต๊ะมีการผลิตโดยใช้เทคนิคในการระบายสีบนผืนผ้าปาเต๊ะ พร้อมกับมีการใช้สีเคมีนำมาย้อมจนทำให้การผลิตผ้าปาเต๊ะเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้นแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในกระบวนการผลิตผ้าปาเต๊ะ และยังเป็นการพัฒนากระบวนการผลิตผ้าปาเต๊ะเป็นสินค้าส่งออกอีกด้วย ในปีคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีชาวยุโรปเกิดความสนใจและชื่นชอบในผ้าปาเต๊ะ จึงเกิดการเลียนแบบผ้าปาเต๊ะที่ส่งมาจากชวา และได้มีการจัดส่งมาจำหน่ายในพื้นที่เกาะชวา (Phaijit, 2013) เมื่อปีคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้มีการทำแม่พิมพ์โลหะทองแดงขึ้น เรียกว่า “จ๊ับ” (Cap) ซึ่งเป็นเครื่องหมายการค้าที่ใช้ในการพิมพ์ผ้าปาเต๊ะ และสามารถทำให้กระบวนการผลิตผ้าปาเต๊ะมีความรวดเร็ว ยังประหยัดต้นทุนจึงนำมาทดแทนผ้าปาเต๊ะที่เป็นลวดลายแบบดั้งเดิม การที่จะผลิตผ้าปาเต๊ะด้วยแม่พิมพ์นั้น สามารถก่อให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์พื้นเมืองในลักษณะแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือน ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่เริ่มมีการผลิตผ้าปาเต๊ะเป็นอาชีพ และบางครอบครัวเป็นรายได้เสริม

มากยิ่งขึ้น การผลิตผ้าปาเต๊ะแบบดั้งเดิมนั้นจะเป็นฝีมือของสตรีแต่เพียงฝ่ายเดียว และเริ่มมีผู้ชายเข้ามามีบทบาทในกระบวนการผลิตผ้าปาเต๊ะ โดยการใช้เทคนิคการพิมพ์เทียน และการย้อมสีเพียงเท่านั้น แต่กระบวนการแต้มสีให้เกิดลวดลายยังนิยมใช้สตรีอย่างเช่นเดิม การใช้ผ้าปาเต๊ะยังได้รับความนิยมในเกาะชาวโดยเฉพาะสตรีและเด็กเพียงเท่านั้น ผ้าปาเต๊ะยังเป็นเครื่องแต่งกายของหนุ่มสาว และมีการแบ่งผ้าปาเต๊ะไว้ 3 ชนิด (Phaijit, 2013, p. 52) คือ

1. โสร่ง (Sarong) เป็นผ้าที่ใช้นุ่ง โดยการพันรอบตัว ขนาดของผ้าโสร่งนิยมใช้ผ้าหน้ากว้างขนาด 42 นิ้ว ยาวประมาณ 2 หลาครึ่ง ถึง 3 หลาครึ่งโดยประมาณ ผ้าโสร่งจะมีลักษณะความพิเศษในส่วนที่เรียกว่า “ปาเต๊ะ” ซึ่งมีความหมายเรียกว่า “หัวผ้า” จะมีลักษณะลวดลาย และความมีสีสันของผ้าในลักษณะความแปลกแตกต่างกันไปจากส่วนผ้าอื่น ๆ บนผืนผ้าเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 1 โสร่ง

ที่มา : หนังสือประกอบนิทรรศการ ผ้าบาติกใน
พระปิยมหาราช : สายสัมพันธ์สยามและชาว

2. สลินดั่ง (Salindang) เรียกว่า “ผ้าพับ” เป็นผ้าใช้นุ่งทับในกางเกงของบุรุษ และเน้นผ้าที่มีความเป็นลวดลายประดับ หรือเรียกว่า ชายผ้า สลินดั่ง มีความยาวประมาณขนาด 3 หลา กว้างประมาณขนาด 8 นิ้ว โดยสตรีจะนำไปนิยมเป็นผ้าสลินดั่งใช้สำหรับการคลุมศีรษะ

ภาพที่ 2 สลินดั่ง

ที่มา : หนังสือภูเขา แพรพรรณ สายสัมพันธ์อาเซียน

3. อุเต็ง (Udeng) หรือ เรียกอีกอย่างว่า ผ้าคลุมศีรษะมีลักษณะของผ้า โดยทั่วไปเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส เรียกผ้าชนิดนี้ว่า “ซุรบาน” ใช้สำหรับผู้ชายโพก ในส่วนของสตรีนี้นนำมาใช้ได้ 2 แบบ คือ แบบการคลุมศีรษะ และแบบการนำผ้ามาปกปิดหน้าอก เรียกว่า “เกมเบ็น” (Kemben) ผ้าอุเต็งนั้นนิยมใช้ลวดลายที่เป็นกรอบสี่เหลี่ยม ส่วนผ้าคลุมชนิดนี้ไม่สามารถนำมาปิดบ่าและไหล่ได้ แต่เหมาะสำหรับเกษตรกรที่ทำงานหนักเพื่อจะได้เคลื่อนไหวได้สะดวก

ภาพที่ 3 อุเต็ง

ที่มา : หนังสือ BATIK CREATING AN IDENTITY

สำหรับในประเทศไทย ผ้าปาเต๊ะได้เข้ามาแพร่หลายในจังหวัดชายแดนปักษ์ใต้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลามได้เป็นที่รู้จักและมีการเรียนรู้ในกระบวนการผลิตผ้าปาเต๊ะที่รับกรรมวิธีการผลิต เทคนิคการผลิตมาจากประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศมาเลเซียติดกับประเทศไทย จนเกิดเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนในการผลิตผ้าปาเต๊ะ โดยใช้ใต้ถุนบ้านเป็นพื้นที่ในการผลิตผ้าปาเต๊ะ ทั้งนี้ยังมีการจัดตั้งโรงงานขนาดกลางในอำเภอสุโงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ปัจจุบันการทำผ้าปาเต๊ะด้วยเขียนลายได้มีการพัฒนาและมีการแพร่หลายไปยังวงกว้าง ทำให้โรงงานอุตสาหกรรมผลิตผ้าปาเต๊ะในพื้นที่ปักษ์ใต้หันมาผลิตผ้าปาเต๊ะเขียนลายกันมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการผลิตผ้าปาเต๊ะที่มีรูปแบบเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ผ้าปาเต๊ะบางชิ้นกลายเป็นผ้าที่นิยมทำกันมากขึ้น ได้แก่ ผ้าปาเต๊ะแบบโบราณ ผ้าปาเต๊ะแบบจีน และผ้าปาเต๊ะประเภทแบบเครื่องนุ่งห่ม

ต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้าลักษณะรูปแบบสำเร็จรูป สำหรับผู้ชายและผู้หญิง ผ้าปาเต๊ะยังมีกระบวนการผลิตลายพิมพ์เทียนมาก่อนปีคริสต์ศตวรรษที่ 25 และในอำเภอสุโงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ได้มีชาวไทยเชื้อสายมลายูสองสามีภรรยา ชื่อว่า นายแวมะ แวอาลี และนางแวเยาะ อาแด เป็นผู้ผลิตผ้าคลุมศีรษะ สไบพาดไหล่ วิธีการทำนั้นเป็นการแกะสลักลวดลายลงในมันเทศ และมันสำปะหลัง มาใช้เป็นแบบแม่พิมพ์ ต่อมาจึงได้นำแม่พิมพ์ที่ทำจากโลหะมาจากรัฐกลันตันในประเทศมาเลเซีย มาใช้จนมีการสืบทอดกันมาจวบจนปัจจุบัน โดยเฉพาะสามจังหวัดชายแดนปักษ์ใต้ของประเทศไทย จึงถือได้ว่าเป็นกำเนิดการผลิตผ้าปาเต๊ะที่ใช้แม่พิมพ์ที่นำมาจากมลายู และลายเขียนเทียนระบายสีด้วยจันตึง (Canting) คือ ปากกาเขียนเทียน คุณภาพอย่างดี ที่ใช้ระบายสีลวดลายลงไปยังผืนผ้า โดยไม่มีการย้อมสี ลักษณะสีที่ใช้ คือ สีรีแอคทีฟ (Reactive Dyes) นำมาจากประเทศมาเลเซีย ผลิตในเยอรมัน แล้วเคลือบกันสีตกด้วยโซเดียมซิลิเกตเป็นสารกันสีตกแบบถาวรอีกด้วย

การทำผ้าปาเต๊ะได้รับอิทธิพลมาจากอินโดนีเซีย และได้เผยแพร่เข้าสู่ในชายแดนปักษ์ใต้ ซึ่งอาจจะเพราะทางการค้า หรือศาสนา แต่ผ้าปาเต๊ะก็ยังคงเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานที่สะท้อนให้เห็นถึงพิธีกรรม ประเพณี และวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตได้อย่างกลมกลืนด้วยลวดลายที่มีความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ของคนในแถบภูมิภาคปักษ์ใต้ที่มีเสน่ห์อย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตามเรื่องราวของผ้าปาเต๊ะยังเป็นสิ่งที่น่าค้นหา

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า เส้นทางผ้าปาเต๊ะ จึงมีการค้นพบในดินแดนหลาย ๆ ประเทศ แต่ก็ยังคงลักษณะท้องถิ่นที่มีกระบวนการผลิตผ้าปาเต๊ะแตกต่างกันออกไป เช่น ลวดลาย สีเส้นผ้าปาเต๊ะ อาจจะกำเนิดในประเทศอินโดนีเซีย เนื่องจากผ้าปาเต๊ะได้เผยแพร่ไปยังประเทศต่าง ๆ เช่น ประเทศมาเลเซีย และมีการทำผ้าโครงสร้างที่สามารถบ่งบอกได้ว่ากำเนิดในประเทศอินโดนีเซียอย่างแน่นอน สำหรับในประเทศไทยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศมาเลเซียด้วยการนำเทคนิควิธีการผลิตผ้าปาเต๊ะ จึงทำให้คนไทยได้เรียนรู้การทำผ้าปาเต๊ะจนมาถึงปัจจุบัน (Phaijit, 2013, pp. 52-57)

วิวัฒนาการผ้าปาเต๊ะในสังคมปักษ์ใต้

ผ้าปาเต๊ะในสังคมปักษ์ใต้มีการผลิตในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งได้รับอิทธิพลจากประเทศมาเลเซีย ส่วนประเทศมาเลเซียนั้นได้รับอิทธิพลจากประเทศอินโดนีเซียอีกทอดหนึ่ง จึงทำให้คนปักษ์ใต้รู้จักผ้าปาเต๊ะในรูปแบบของ “ผ้าพัน หรือ ผ้าปาเต๊ะพัน” เรียกตามลักษณะวิธีการนุ่ง คือ การพันรอบตัว ส่วนคำว่า “โครงสร้าง” ก็มาจากภาษาของอินโดนีเซีย ซึ่งหมายถึง ผ้านุ่ง แต่ผู้คนในท้องถิ่นปักษ์ใต้จะนิยมเรียกว่า “ผ้าปาเต๊ะ” หรือ “ผ้าปาเต๊ะ” สำหรับผู้คนในอดีต หรือประเภทคนรุ่นเก่ามักจะเรียกว่า ผ้าปาเต๊ะ และผ้าปาเต๊ะที่ใช้นั้นจะไม่มีการผลิตในประเทศไทยเรียกว่า “ผ้ายาวอ” หรือ “จาวอ” (Java) ซึ่งมีความหมายว่า ผ้าขาวเรียกตามชื่อลักษณะของผ้า (Phaijit, 2013, p. 56) และ ผ้าที่ใช้นั้นปักษ์ใต้จะมีชื่อเรียกเป็นภาษาพื้นเมืองปักษ์ใต้ จำนวน 4 ชนิด ดังนี้

1. จาวอตุเลส (Java Tulis) ผ้าปาเต๊ะสำหรับในการใช้เทคนิคในการเขียนเขียนด้วยจันตึงตลอดทั้งผืนเพื่อให้เกิดลวดลายสวยงาม

2. จาวอตุเก หรือ ผ้าขาวกระบอกไม้ไผ่ เป็นการใช้เรียกชื่อผ้าปาเต๊ะที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะลักษณะเนื้อผ้าอย่างดีมีความเป็นเนื้อเบาบาง และผ้าผืนหนึ่ง ๆ จะสามารถม้วนได้เพียง 1 กำมือนั่น

3. จาวอปือละ หมายถึง ผ้าพันขาว เป็นผ้าที่ใช้เรียกผ้าปาเต๊ะที่มีลักษณะของความยาวตั้งแต่ 3.5-4 หลา ซึ่งมีลักษณะของผ้าจะไม่เป็นตะเข็บในผ้า แต่จะมีลักษณะเป็นผ้าติดกันเป็นถุง มีวิธีการนุ่งในแบบพันรอบตัวของผู้สวมใส่ บางสถานที่เรียกผ้าชนิดนี้ว่า ผ้าปาเต๊ะพัน (ผ้าพัน)

4. จาวอซ้อแย ผ้าขาวตราดอกจิกเป็นผ้านุ่งที่มีคุณภาพดี มีตราดอกจิกเป็นเครื่องหมายการค้า และเป็นที่ยินยอมกันมากในหมู่ชาวปักษ์ใต้หรือชาวไทยที่มีฐานะดี

ทั้งนี้ ผ้าปาเต๊ะที่นิยมใช้ในสังคมปักษ์ใต้ นั้นส่วนใหญ่ได้นำลักษณะรูปแบบลวดลายจำนวน 4 ชนิด (Kaewmai, 2014, p. 14) ซึ่งงานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบผ้าพื้นเมืองภูเก็ตสู่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม พบว่า ลวดลายที่ปรากฏแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ คือ 1) ลายเรขาคณิต 2) ลายที่ดัดแปลงมาจากธรรมชาติ 3) ลายไทย และลายเครือเถา และ 4) ลายประเพณีภาพสัตว์ (Krungkaew, & Tanpradoo, 2017) ส่วนของ ลายต่าง ๆ ของผ้าปาเต๊ะมี ดังนี้

1. ลายเรขาคณิต เป็นลักษณะของลายที่ได้นำลักษณะเส้นมาใช้เป็นลวดลายผ้าปาเต๊ะ คือ เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นคดตลอดจนรูปทรงเรขาคณิต เช่น รูปทรงกลม รูปเหลี่ยม รูปกรวยต่าง ๆ ส่วนมาก

นิยมมาจัดให้เป็นองค์ประกอบให้ซ้ำ ๆ กัน (Repetition) หรือการเคลื่อนไหวอย่างมีจังหวะ (Rhythmic) การสั่นไหวของเส้น ตลอดจนการตัดเส้นให้มีความต่อเนื่อง การจัดรูปทรงให้บังกัน หรือซ้อนกันคาบเกี่ยวกัน ส่วนมากในสมัยก่อนจะเหมาะกับบุรุษมากกว่า แต่ในปัจจุบันสตรีใช้สวมใส่กันโดยปกติ

2. ลายที่ดัดแปลงมาจากธรรมชาติ โดยเฉพาะดัดแปลงมาจากส่วนต่าง ๆ ของพรรณพฤกษา เช่น ดอกไม้ กิ่งก้าน และใบไม้ ลวดลายชนิดนี้มักจัดองค์ประกอบดูแล้วนุ่มนวลอ่อนหวาน โดยมีลักษณะของลายที่มีการสั่นไหวอย่างต่อเนื่องเป็นจังหวะ บางครั้งนำเอาเส้นตรง เส้นโค้ง หรือเส้นลักษณะอื่น ๆ มาจัดองค์ประกอบให้ดูเป็นใบ เป็นข้อ เป็นพวง หรือ เป็นเถาวัลย์ ลักษณะเหล่านี้คือการที่เลียนแบบมาจากธรรมชาติ หรือดัดแปลงมาจากธรรมชาติทั้งในเรื่องรูปทรง และสีสันท

3. ลายไทย และลายเครือเถาเป็นลักษณะลายตามลักษณะของศิลปะประจำชาติ เช่น ลายกนก ลายเครือเถา และลายดอกพุดตาน

4. ลายประเภทภาพสัตว์นิยมเขียนภาพนก ช้าง เป็นภาพที่ดูแล้วมีลักษณะรูปร่าง สวยงาม มีความน่าสนใจมากกว่าสัตว์ชนิดอื่น ๆ เดิมประเทศอินโดนีเซียยกย่องว่า ลายนกเป็นลายปาเต๊ะขั้นสูง ส่วนปักษีใต้ของไทยนิยมภาพนกยูง แต่ในสมัยใหม่จะมีภาพ กุ้ง หอย ปูปลาให้เห็นบ้างเนื่องจากปักษีใต้ติดทะเลทำให้ภาพสัตว์เหล่านั้นจึงอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวปักษีใต้ (Rotjana-udomsart, 1993, p. 84) ลักษณะของลายผ้าปาเต๊ะมีหลักการออกแบบที่เป็นแบบอย่างที่น่าสนใจ มีความคิดสร้างสรรค์ ดังนี้

4.1 ลายขนาดจิวเป็นลายมีขนาดเล็กมาก ๆ และมีความละเอียดสามารถใช้สวมใส่ได้เกือบทุกประเภท เพราะลักษณะลายเมื่อดูในระยะไกลจะทำให้สามารถมองเห็นลายไม่เด่นชัดมากเท่าที่ควร

4.2 ลายขนาดเล็กเป็นลายที่มีขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1-2 เซนติเมตร มีลายละเอียดจำนวนไม่มากนัก

4.3 ลายขนาดกลางนั้นมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2-3 เซนติเมตร อยู่ในตำแหน่งการวางลายห่างกว่าลายขนาดเล็ก คือ ลายขนาดกลางจะมีช่องว่างมากกว่าลายขนาดเล็ก หรือความเหมาะสมของส่วนประกอบลายอื่น ๆ ที่ตกแต่งในผ้าปาเต๊ะ

4.4 ลายขนาดใหญ่เป็นลายที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในผืนผ้าปาเต๊ะ จะเป็นลายออกแบบมาเพื่อให้เป็นจุดเด่นของผ้าปาเต๊ะ ส่วนมากจะนิยมใช้เป็นลายช่อดอกไม้ลายเรขาคณิต และมีการแทรกลายขนาดจิว ขนาดเล็ก ขนาดกลาง รวมทั้งมีการเพิ่มเติมด้วยลายจุด เส้น แสงเงา เข้าไปเพื่อให้เกิดความสร้างสรรค์สวยงามมากยิ่งขึ้น การที่นำองค์ประกอบมาใช้ในการออกแบบลายต่าง ๆ ของผ้าปาเต๊ะ ทำให้เกิดความสวยงาม และเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างลายบนผืนผ้าปาเต๊ะสามารถใช้ประโยชน์กับลายบนผืนผ้าปาเต๊ะให้มีความหลากหลาย ผสมผสานกับความกลมกลืนของธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ปักษีใต้ได้เป็นอย่างดี (Thongsaiporn, 2016)

เครื่องมือและวัสดุในการทำผ้าปาเต๊ะ เครื่องมือนับเป็นสิ่งสำคัญในการทำผ้าปาเต๊ะของชาวปักษีใต้ ได้แก่ เตาสำหรับต้มขี้ผึ้งจากเดิมใช้เตาถ่าน แต่ปัจจุบันใช้เตาไฟฟ้า เนื่องจากสามารถ

ป้องกันขี้ผึ้งลูกใหม่ได้ดีกว่าเตาถ่าน หม้อ สำหรับในการต้มขี้ผึ้ง และมีอ่างเคลือบ หรือ อ่างพลาสติก ใช้สำหรับใส่สีย้อมผ้าอย่างน้อยจำนวน 2 ใบ ถู่มืออย่างสำหรับใช้สวมใส่เวลาข้อมสี และใช้กรอบไม้ หรือ เฟรมสำหรับขึงผ้าเวลาเขียนขี้ผึ้ง รวมทั้งแปรงพู่กันจันทัดที่ใช้เขียนขี้ผึ้ง ซึ่งลักษณะเป็นกระบอกมีกรวยสำหรับให้ขี้ผึ้งไหลออกมา อาจเรียกได้ว่าพู่กันปลายทองเหลืองใช้สำหรับการเขียนผ้าปาเต๊ะโดยเฉพาะ และเทอร์โมมิเตอร์ ใช้สำหรับวัดอุณหภูมิของขี้ผึ้งในเวลากการต้ม (Saithong, 2010, pp. 19-33) นอกจากนั้นวัสดุที่ใช้ประกอบในการทำผ้าปาเต๊ะจำเป็นต้องใช้วัสดุ คือ ผ้า เทียน เฟรม หรือไม้กรอบ และสีผ้า การเลือกผ้านั้นควรเป็น ผ้าฝ้าย ผ้าลินินผ้าป่าน หรือ ผ้าไหม แต่ต้องมีลักษณะเนื้อเหนียว เนื้อแน่น เนื้อเนียนที่มีคุณสมบัติในการดูดซึมได้เป็นอย่างดีที่สุด ส่วนผ้าที่มีใยสังเคราะห์ที่ไม่เหมาะที่จะมาทำผ้าปาเต๊ะ และผ้าที่นำมาข้อมควรเป็นผ้าสีขาว เพราะทำให้ดูสีได้ดีกว่าการใช้ผ้าลงสีเทียน หรือขี้ผึ้ง ผสมพาราฟินในอัตราส่วน 1 ต่อ 8 หรือ 1 ต่อ 7 เพียงเท่านั้น (Thongprayoon, 1999, p. 8) ขั้นตอนในการทำผ้าปาเต๊ะมี จำนวน 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมผ้า ตัดผ้าให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการจัดทำ พร้อมทั้งซักล้างผ้าให้สะอาดปราศจากสารตกค้าง และรีดผ้าให้เรียบแล้วนำมาปูลงบนกรอบไม้สี่เหลี่ยมที่จัดเตรียมไว้

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมเทียน ต้มเทียนให้ร้อนพอสมควรเพื่อจะใช้ในการพิมพ์ลาย หรือ การเขียน แต่ความร้อนของเทียนนั้นควรจะมี ความร้อนอย่างสม่ำเสมอ ถ้ากรณีเทียนมีความเย็น

เกินไปเทียนจะไม่สามารถเขียนลายทะลุผ้าด้านหลัง ขั้นตอนที่ 3 การเขียนลายลงบนผ้า และระบายสีลงบนผ้าในกรณีที่ต้องการ ให้ผ้านั้นมีหลายสีเมื่อสีแห้งแล้วจึงปิดเทียนทับ พร้อมทั้งจะข้อมต่อการปิดเทียนทับ บริเวณที่แต้มสีนี้เมื่อนำผ้าลงข้อมสีจะไม่ติดในบริเวณนั้น

ขั้นตอนที่ 4 การข้อมสี การผสมสีสามารถแยกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ผสมตัวสีกับผสมเกลือ กรรมวิธีในการข้อมนำผ้าที่ต้องการนั้นลงข้อมในอ่างตัวสี รอให้น้ำสีหยดลงในอ่างข้อมให้หมด แล้วจึงนำไปข้อมในอ่างเกลือ ผ้าก็จะสามารถปรากฏสีที่ได้ตามความต้องการ หลังจากนั้นนำผ้าไปต้ม เพื่อให้ขี้ผึ้งละลายออกให้หมดแล้วนำไปล้างน้ำให้สะอาด หลังจากนั้นนำผ้าไปแช่น้ำยากันสติกประมาณ 1 ชั่วโมง จึงยกขึ้นล้างน้ำให้สะอาดอีกครั้ง แล้วนำไปผึ่งลมให้แห้งจึงนำเอามารีด และทับให้เรียบสวยงาม วิธีการเขียนขี้ผึ้งนั้นจะต้องเอาผ้าขาวมาร่างเป็นลวดลายด้วยสีเทียนลงไปยังบนผืนผ้า เพราะการใช้สีเทียนจะทำให้ไม่ละลายเมื่อถูกความร้อน ไม่ทำให้ผ้าเป็นรอยดินสอ จากนั้นพอได้ภาพร่างเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงนำมาใช้ในขั้นตอนการเขียนด้วยขี้ผึ้ง การเขียนขี้ผึ้งจะต้องใช้ขี้ผึ้งที่ต้มจนเหลว ในอุณหภูมิประมาณ 100 องศาเซลเซียส และใช้พู่กันในการเขียนขี้ผึ้ง ซึ่งจำเป็นต้องสังเกตดูว่าขี้ผึ้งซึมลงไปบนเนื้อผ้าดีหรือไม่ ถ้ากรณีซึมลงไปบนเนื้อผ้าดีจะช่วยให้ได้ลายที่มีความคมชัด การเขียนขี้ผึ้งจึงจำเป็นจะต้องคำนึงถึงสีที่จะข้อมด้วยว่าลายแต่ละส่วนนั้นส่วนใดจะให้เป็นสีอะไรได้บ้าง เพราะส่วนที่เขียนขี้ผึ้งไว้สีจะไม่ตก และสีที่ย้อมไว้ยังคงสภาพเดิมอยู่ ซึ่งจะทำได้ต้องมีการเขียน

ด้วยซี่ผึ้งทับลงไปอีกรอบ หรืออีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะย้อมครั้งต่อไป (Saithong, 2010, p. 59-75) และลายพิมพ์ของผ้าปาเต๊ะนั้นจะใช้แม่พิมพ์ที่ทำมาจากไม้ หรือทำมาจากทองแดง หรือโลหะชนิดอื่น ๆ โดยการใช้แม่พิมพ์จุ่มเทียนที่กำลังร้อนพอเหมาะ เพื่อนำมาพิมพ์ลงบนผืนผ้า จากนั้นจึงแต้มสีหรือทาสีไปย้อมต่อไป และผ้าปาเต๊ะจะมีลายพิมพ์ที่มีลักษณะพิเศษ คือ ลักษณะลวดลายซ้ำ ๆ กัน ส่วนมากมักนิยมผลิตเพื่อการจำหน่ายเป็นที่แพร่หลายกว่าลายการเขียน เนื่องจากการผลิตได้ทีละมาก ๆ ความงามของผ้าจะขึ้นอยู่กับแม่พิมพ์ที่มีลักษณะลายละเอียด ฉะนั้น การพิมพ์ลายช่างจึงนิยมจะใช้พิมพ์เทียนลงบนผืนผ้าทั้งด้านหน้า และด้านหลังทำให้มีความสดใสเหมือนกันทั้งสองด้าน แต่ในปัจจุบันปักย้อมได้มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีวิธีการทำผ้าปาเต๊ะที่ทำให้เกิดเทคนิคในการผลิต จึงทำให้ผ้าปาเต๊ะมีลายผ้าแบบใหม่ ๆ นอกจากการเน้นด้านประโยชน์ใช้สอยยังสามารถสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นงานจิตรกรรม กระจกเป่ารองเท้า และอื่น ๆ (Local arts and culture, 2011)

ดังนั้นสรุปได้ว่า ผ้าปาเต๊ะปักย้อมได้จึงมีลวดลายลักษณะเด่นจำนวน 4 ลาย ประกอบด้วยลายเรขาคณิต ซึ่งได้แก่รูปเหลี่ยมในลักษณะต่าง ๆ ลายโค้งลายกลม และลักษณะลวดลายส่วนมากเป็นลายที่มีความทันสมัยใหม่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่จากผู้เขียนที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ และการ

จินตนาการในการเขียนลาย นำมาดัดแปลงแต่งเติมจากแหล่งธรรมชาติ เช่น ภาพดอกไม้ ภาพใบไม้ ภาพลักษณะของไม้เลื้อย โดยเฉพาะเครือเถาต่าง ๆ ที่มีรูปแบบหลากหลายนิยมใช้กันมาก การเขียนนั้นมักจะเขียนให้ดูเรียบง่าย และลงสีให้ได้เกิดความรู้สึกสวยงาม สำหรับลวดลายไทย ได้แก่ ส่วนที่อยู่ริมขอบผ้าปาเต๊ะให้เป็นลายที่ไม่เน้นความงามของเส้นมากนักเหมือนกับลายไทยทั่วไปที่คล้าย ๆ กับลายเครือเถา ส่วนลายประเภทภาพสัตว์ที่อยู่ในผ้าปาเต๊ะ จะสังเกตว่าเป็นภาพสัตว์ชนิดต่าง ๆ เช่น นกยูง นกตัวเล็ก ๆ ภาพปลา เป็นต้น ในการแต่งกายของชาวปักย้อมได้นั้นจึงสะท้อนให้เห็นถึงลวดลายของผ้าปาเต๊ะที่นำมาสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์ขึ้นส่วนใหญ่มาจากสภาพแวดล้อม ภูมิศาสตร์ของประเทศ ไม่ว่าจะเป็น ทะเล แหล่งธรรมชาติ หรือศิลปวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้ถ่ายทอดออกมาบนผืนผ้าปาเต๊ะได้อย่างสวยงามและคมชัด การสวมใส่ของผู้คนนั้นขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของแต่ละบุคคลว่าชอบแบบไหน ลายไหน สีไหน ทำให้เกิดการนำลวดลายที่สวยงามของผ้าปาเต๊ะมาตกแต่งมีความหลากหลายมากขึ้นเพราะพฤติกรรม การแต่งกายของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกันตามสถานที่ โอกาส และกิจกรรม จึงทำให้ช่างเขียนลวดลายผ้าปาเต๊ะ สร้างสรรค์ลวดลายให้ทันสมัยตามวัตถุประสงค์ ของผู้ใช้ รวมทั้งมีการนำลวดลายผ้าปาเต๊ะมาจัดวางรูปแบบในการตัด เสื้อบุรุษ เสื้อสตรี หรือ ตัดเย็บเป็นชุดของสตรี และผลิตภัณฑ์ประเภทอื่น ๆ ตามความต้องการของผู้ใช้และผู้สวมใส่

ผ้าปาเต๊ะกับวิถีชีวิตชาวปักษ์ใต้ในยุคปัจจุบัน

ผ้าปาเต๊ะได้ผ่านเรื่องราวจากอดีตสู่ปัจจุบันมาอย่างยาวนาน ถึงแม้ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนไป แต่ความเป็นวิถีชีวิตคนปักษ์ใต้กับ ผ้าปาเต๊ะก็ยังไม่ได้สูญหาย เพราะผ้าปาเต๊ะสามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนและท้องถิ่น ปัจจุบันผ้าปาเต๊ะมิได้เป็นเพียงผ้านุ่งเท่านั้น สามารถนำมา แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายรูปแบบ โดยผู้ออกแบบผลิตภัณฑ์ ผ้าปาเต๊ะสามารถที่จะเรียนรู้ หรือค้นพบในสิ่งที่มีความแปลกใหม่ ของผลิตภัณฑ์ผ้าปาเต๊ะ คือ ความสวยงาม ของรูปทรง สี สัน เพราะเป็นสิ่งที่ทุกคนเกิดความพึงพอใจเมื่อได้เห็น และได้สัมผัส การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าปาเต๊ะควรคำนึงถึงรูปทรง ส่วนโค้ง ส่วนเว้า ส่วนตรง ส่วนต่าง ๆ ของผลิตภัณฑ์ รวมถึงสีสันความสวยงาม การวางลวดลายของผ้าปาเต๊ะ โดยเฉพาะการตัดเย็บเสื้อผ้า หรือการออกแบบตัดเย็บเป็นชุด ฉะนั้น การนำลวดลายมาออกแบบงานตัดเย็บนั้น ผู้ออกแบบต้องทำงานร่วมกับช่างฝีมือในการ

วางแผนการออกแบบวางลวดลายบนเสื้อผ้า หรือ ออกแบบชุดด้วยการจัดวางผ้าปาเต๊ะในส่วนของ ด้านหน้า ด้านหลัง ส่วนแขนด้านบน หรือรอบ ๆ แขน และบริเวณคอ ทั้งนี้ผ้าปาเต๊ะยังสามารถนำมาออกแบบเป็นรองเท้านางของสตรี กระเป๋าถือของสตรี และหมอนอิง เป็นต้น

ลักษณะการตัดเย็บเสื้อผ้าและชุดทำงาน

ภาพที่ 4 เสื้อเชิ้ตสำหรับบุรุษ

ที่มา : วิกรม กรุ๊งแก้ว

ภาพที่ 5 เสื้อสำหรับสตรี
ที่มา : ร้านชาด้า ผ้าปาเต๊ะผ้าพันอินโด

ภาพที่ 7 ชุดทำงานสำหรับสตรี
ที่มา : ดวงรัตน์ วงศ์สว่างศิริ

ภาพที่ 6 ชุดสำหรับสตรี
ที่มา : ร้านชาด้า ผ้าปาเต๊ะผ้าพันอินโด

ภาพที่ 8 ชุดในพิธีการต่าง ๆ
ที่มา : บุปผาชาติ อุปลัมภ์นรากร

ภาพที่ 9 ชุดยูนิฟอร์มสำหรับสตรีและบุรุษ
ที่มา : ร้านชาด้า ผ้าปาเต๊ะผ้าพันอินโด

ผลิตภัณฑ์ผ้าปาเต๊ะที่นำมาแปรรูปเป็นรองเท้าสตรี

ภาพที่ 10 รองเท้า
ที่มา : ร้านปิยวรรณ (Piyawun)

ผลิตภัณฑ์ผ้าปาเต๊ะที่นำมาแปรรูปเป็นกระเป๋าสตรี

ภาพที่ 11 กระเป๋าสำหรับสตรี
ที่มา : วาสนา ฉายประทีป

ผลิตภัณฑ์ผ้าปาเต๊ะที่นำมาแปรรูปเป็นหมอนอิง

ภาพที่ 12 หมอนอิง
ที่มา : กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรสุขศิริบาติก

สิ่งเหล่านี้เป็นการนำแนวคิดในการนำผ้าปาเต๊ะมาสร้างสรรค์ หรือประยุกต์ออกแบบเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ด้วยวิธีการนำเทคนิคและกระบวนการออกแบบจนสามารถได้ชิ้นงานผลิตภัณฑ์จากผ้าปาเต๊ะตามที่ต้องการ และยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์จากผ้าปาเต๊ะประจำปีอีกด้วย

ดังนั้นกล่าวได้ว่า ปัจจุบันคนในชุมชนหรือท้องถิ่นเริ่มนำผ้าปาเต๊ะมาสร้างสรรค์ออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์กันอย่างแพร่หลายแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน และ ท้องถิ่นปักษ์ใต้ที่ต้องมีการปรับตัวด้วยสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองจากภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาสร้างเป็นอาชีพทำให้ผ้าปาเต๊ะไม่ได้เป็นเพียงผืนผ้าเชิงวัฒนธรรมการแต่งกาย แต่สามารถมาดัดแปลงแต่งเติมและแปรรูปจนเป็นผลิตภัณฑ์ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของความเป็นปักษ์ใต้ได้เป็นอย่างดี และยังมีส่วนช่วยผลักดันคนในชุมชน หรือ ท้องถิ่นเกิดประโยชน์เกิดการเรียนรู้ทำให้ผ้าปาเต๊ะไม่ สูญหายไปตามกาลเวลา แต่ถ้าสังเกตตามสื่อต่าง ๆ จะเห็นได้

ว่าผ้าปาเต๊ะของปักขีได้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเผยแพร่ผ่านระบบออนไลน์ทางเพจเฟซบุ๊กมากมาย และมีผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผ้าปาเต๊ะรูปแบบใหม่ ๆ ออกมาให้เห็นกันอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าปาเต๊ะอาจจะนำสู่วงการแฟชั่นในระดับชาติหรือระดับนานาชาติได้ด้วยลายผ้าปาเต๊ะ และสีสันของผืนผ้าที่สวยงามหรือดูดีสามารถนำมาตัดเป็นชุดหลากหลายรูปแบบ ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของเครื่องแต่งกายด้วยผ้าปาเต๊ะของชาวปักขีได้ ที่ถ่ายทอดบนผืนผ้าผืนเพียงเท่านั้น แต่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน หรือ ท้องถิ่น และไม่เพียงแต่การสร้างรายได้ยังเป็นการสร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์ด้วย ผ้าปาเต๊ะสู่เอกลักษณ์ประจำปักขีได้ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

ผ้าปาเต๊ะ เป็นผ้าชนิดหนึ่งใช้เย็บปิดในส่วนที่ไม่ต้องการเพื่อทำให้ไม่ติดสี และใช้วิธีการแต้ม การระบาย หรือการย้อมในส่วนเฉพาะที่ต้องการให้สีติดเพียงเท่านั้น ผ้าปาเต๊ะบางชิ้นอาจจะต้องผ่านขั้นตอนในการปิดเทียน การแต้มสี การระบายสี และการย้อมสี คำว่า ปาเต๊ะ (Pate) เดิมเป็นคำในภาษาชาวที่ใช้เรียกผ้าที่มีลายเป็นจุด มีความหมายว่า เล็กน้อย หรือจุดเล็ก ๆ ดังนั้น คำว่า ปาเต๊ะจึงมีความหมายว่าเป็นผ้าที่มีลายเป็นจุด ๆ ซึ่งมีวิธีการผลิตที่นับเป็นกรรมวิธีที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวปักขีได้ อีกทั้งลายของผ้าปาเต๊ะส่วนมากจะเป็นแบบมีลวดลาย และสีสันที่มีการสร้างสรรค์มาจากธรรมชาติ ลายเลขาคณิต

และลายสัตว์ ล้วนเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมรอบตัวของแต่ละชุมชนที่นำเสนอความเป็นปักขีได้ ความโดดเด่นของผ้าปาเต๊ะจึงอยู่ที่การใช้สี และลายที่มีความคมชัดของภาพที่อยู่บนผืนผ้าที่สามารถบ่งบอกอะไรได้หลายอย่าง เช่น วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตแหล่งธรรมชาติไปจนถึงเอกลักษณ์ของแหล่งผลิตผ้าปาเต๊ะ หรือกระทั่งความรู้สึกนึกคิดของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ

แหล่งกำเนิดของผ้าปาเต๊ะมาจากไหน ยังไม่มีใครทราบ แต่ก็ยังเชื่อว่าผ้าปาเต๊ะเป็นของดั้งเดิมที่มาจากประเทศอินโดนีเซีย หลักฐานยืนยันจากราคศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียกวิธีการ และขั้นตอนในการทำผ้าปาเต๊ะว่าเป็นศัพท์ในภาษาอินโดนีเซีย อีกทั้งจากการศึกษาค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ชาวต่างชาติ ยังสรุปไว้ว่า การทำโครงสร้างปาเตะนั้นเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นรูปแบบดั้งเดิมของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนติดต่อกับประเทศอินเดีย ดังนั้น จุดเริ่มต้นของผ้าปาเต๊ะนี้น่าจะมีเค้าลางมาจากประเทศอินโดนีเซียเป็นสำคัญ ก่อนที่จะถูกเผยแพร่ไปยังชาติอื่น ๆ รวมไปถึงพื้นที่บริเวณชายแดนปักขีได้ของประเทศไทย

ผ้าปาเต๊ะทางปักขีได้ของประเทศไทย ส่วนใหญ่นิยมเขียนภาพมาจากธรรมชาติ เช่น ภาพดอกไม้ ภาพใบไม้ ภาพสัตว์ และลวดลายเครือเถาต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นของชาวปักขีได้ ทั้งนี้ยังมีลักษณะพิเศษในเรื่องของสีสัน และลายที่ทำให้สอดคล้องกับแนวคิดในการแสดงเรื่องราววิถีชีวิตของชาวปักขีได้ ในลักษณะวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างนำไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์หลากหลายรูปแบบ เช่น การใช้เทคนิค หรือการใช้แนวความคิดของผู้ออกแบบในผลิตภัณฑ์ที่ดึงเอา

รากเหง้าทางวัฒนธรรมของปักช้ได้ไปรวมอยู่ในงานการออกแบบผลิตภัณฑ์ ถือเป็นการขับเคลื่อนสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้วยผลงานสร้างสรรค์จากงานผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมและสามารถถ่ายทอดได้ตรงกับยุคปัจจุบัน

ดังนั้น การที่นำผ้าปาเต๊ะมาทำเป็นผลิตภัณฑ์นั้น ต้องใช้กระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์ที่มีความหลากหลายของคนยุคใหม่ ในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ สามารถนำผ้าปาเต๊ะมาแปรรูปตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าที่มีความร่วมสมัยบ้าง และการออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายตามความ

ต้องการของกลุ่มผู้บริโภค หรือผู้ที่มีความสนใจผ้าปาเต๊ะ เช่น เสื้อสวมใส่สำหรับบุรุษ เสื้อสวมใส่สำหรับสตรีกระเป๋าก้นของสตรี ของใช้ประเภทต่าง ๆ ถือได้ว่าเป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างอาชีพให้กับชุมชน และท้องถิ่นในพื้นที่ปักช้ได้ของไทย เพื่อให้ชุมชนมีรายได้จากผ้าปาเต๊ะ รวมทั้งการนำผ้าปาเต๊ะมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและมีความโดดเด่นสวยงามที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และท้องถิ่นให้มีความเป็นเสน่ห์ของชาวปักช้ได้สืบไป

REFERENCES

- Department of Cultural Promotion. (2021). **Tell about the origin of batik**. Retrieved from <http://culture.go.th>. [2021, 10 Oct.]
- Esama, A. (2015). **Pattern development of batik art in the three southern border provinces of Thailand**. Architecture Rajamangala University of Technology Sriwichai, Songkhla.
- Jansakulnee, P. (2019). **Open the history of important civilization batik from Indonesia to the precious handicrafts of Thailand**. Retrieved form <https://www.vogue.co.th> [2021, 11 Oct.]
- Kaewmai, C. (2014). **Inspired by batik**. Master of Arts thesis at the Graduate School Silapakorn University, Bangkok.
- Krungkaew, V. & Tanpradoo, Y. (2017). **Development of traditional fabric patterns from Phuket to contemporary dance**. Faculty of Humanities and Social Sciences of Phuket Rajabhat University, Phuket.
- Local arts and culture. (2011). **Pate maker**. Retrieved form <http://www.otoptoday.com>. [2021, 10 Oct.]
- Phaijit, S. (2013). **Community Knowledge Management for Continuing Local Occupation: A Case Study of Women's Occupation Group in Pate Fabric Making**,

Ban Khlong Prasong, Mueang District, Krabi Province. Master of Education Vocational Development Program Kasetsart University, Bangkok.

Rattanaphan, T. & Sopalang, S. (2019). **A study of the identity of the local patek cloth in the southern region for their application, patterns and product design with batik painting technique.** Nakhon Si Thammarat Rajabhat University Research and Development Institute, Nakhon Si Thammarat.

Rotjana-udomsart, N. (1993). **Batik making.** Bangkok: I.S. Printing House.

Saithong, Y. (2010). **Pate of techniques for designing patterns on textiles.** Bangkok: Odeon store.

Suppawiriyakorn, S. (2008). **Batik Creations.** Prince of Songkhla University Phuket Campus, Phuket.

Thongprayoon, S. (1999). **Batik Paint.** Songkhla: Project to establish Faculty of Fine and Applied Arts, Rajabhat Institute Songkhla, Songkhla.

Thongsaiporn, A. (2016). **Woman with pate pattern in painting.** Master of Fine Arts Thesis Bansomdetchaopraya Rajabhat University, Bangkok.

Thumthong, T. (2010). **The art of making batik fabrics with drawing and painting patterns.** Bangkok: Odeon store.

.....